

„Zdrav bodi, Sebastjan!“ kliknil je s solzami v očeh; jaz grem, željen sem Sulmeric. Jaz sem bil sirota in vém, kako britek je hleb sirotinski. Bodi hvala tvojemu očetu, sedaj sem meščan, in Sulmerice so moja očevina. Zato si nazaj želim. In ti . . . ti pojdeš v daljni svet . . . hočeš, da bodeš sirotek!“

Ali Sebastjan, kakor bi ne bil slišal svojega druga, podperl si je glavo, in pred njegovo dušo so se prosterli trije svetovi . . . Angeljska krila so ga vnesla v rajske dvorove, in tu je gledal izvoljene v beli obleki s palmami v rokah, prepevajoče veliko vzvišeno himno, in njegovo serce se je ž njimi združilo.

(Dalje prihodnjič.)

Jesensko noč med slovenskimi polharji.

(Čertice iz življenja našega naroda.)

II.

Wunder über Wunder ist dises, dass
Die Crainerische Bauern sogar den
Teuffel nicht fürchten.

Abraham a Santa Clara.

Izza visocih prestarih hrastov je bliščela mesečina skozi zeleno perje, sijala ob skorjavem, z gostim visečim lišajem preraščenem deblu, da so se mi zdela drevesa sivobradim starcem podobna, ki jim je stvarnik okinčal čelo z zelenim vencem. Da bi spregovorili, vi stari hrastje! ki stojite na slovenski zemlji že nektero stoletje, ki ste torej nektero pomlad pomlajeni vidili, kako je ginil rod za rodom, povedali bi mi nepoznana junaštva slovenskega rodú, tuge in reve, ki so ga pestile, razmotali bi mi prikrito slovansko zgodovino

Vsemu svetu nepoznano,
Od nikogar spoštovano!

Ravno sta mi bila omenjena žalostna stiha iz Jenkove pesmi prišla na misel, ko me stari veseli Luka prebudi, vernivši se k ognju, gotovo najčudnejši možiček, kar jih je kedaj po slovenskih gozdih ostrozobe polhe lovilo.

„Ne rešiš se me ne, šlevica!“ govoril je in se trudil, da bi polhu iz življenja pomogel. „Pesja dlaka! kedar pride bela žena, huda smert, tačas se bom pa jaz uvijal, štopical in bercal, da bi se jej ubranil, pa ne verujem, da bi se dalo.“

„I vi bi se pa ubranili smerti!“ reče nekdo, ko se je zbrala zopet vsa družčina.

„Fantè! modra glavica ti čepi verhu pleč, kakor se mi vidi. Hudimer, če se jej je že kdo ubranil, potlej bi se še jaz. Zakaj razun nje mi je oče in gospod Bog že vsega v košek izpustil, vsako sóderžico sem že prenašal na Kranjskem, Hrovaškem in Štajerskem; na Laškem celó sem že kuretino kradel, kakor bi bil lisjak. Pa sem vendar še tiček, da-si so vrabci ta čas, kar sem se rodil, že osemdesetkrat mlade izvalili, tiček, da me marsikdo ne ustrahuje. Bog mi je zmirom pomagal, to mu rad pritegnem, in hvalim ga; zdaj-le me je pa malo na gnoj postavil, kakor svoje dni svetega Joba, ker mi je tako hudo mlado (snaho) naklonil“.

„Zakaj se ne zjezite, da bi vi njo zares na gnoj postavili?“ praša Mertinek z Viška, širokopleč polhar, ki je bil na glasu, da ima neko čudno lastnost, ktera se v pesti zbira in izvira.

„Stare kosti, slabe pesti, ljubi moj!—Undan-le s pomladi sem bil zbolel; buzarona, mislil sem, zdaj gremo! Izpovedal me je že bil naš kaplanček — Bog mu daj obilo bire, dober mož! — in mi je rekel še posebej: le molite kak očenaš, hodili ne boste več! E pravim jaz, Bog je pa tak mož, da še vse lahko predene in predrugači. Le stojte, povem vam, kako sem bil ozdravel in vidili bote, da moja glava ni tak bêt, kakor se vidi. I, jaz sem imel svoje dni bučico, da je ne bode devetdeset let med vami otovrej, ko mene ne bo, dobro me pomnite! O polnoči je bilo, kakor bo zdaj-le. Meni šembrano hudo! Zadelalo se mi je bilo nekaj v goltancu. Vse je spalo in mislil sem: glej ti France Lukatov! kaj si imel včasi prijatloy, sosebno kedar je bilo kaj tistega, ki izpod palca vhaja, zdaj boš pa smertno uro sam umiral. Mlada in hči njena ste spali, nisem ju hotel klicati, da-si mi je bila duša že vsa za v večnost opertana in opasana: mislil sem, le spite, bodem že sam umerl, če lahko ne pa težko. Sicer sem pa za terdno menil, da bom kakor jutri že v nebesih kosil. Živel bi bil pa le še rad, vsaj tako dolgo, da bi še to turšico oličkal, ki sem jo posadil. Začnem premišljevati, kako bi zapodil bridko smert, kedar mi „na vrata poterklja“ kakor se poje v pesmi. V pravljici se pripoveduje, da jo je bil nek kovač v vrečo del; jaz pa, ko bi bil še laglje vstal, kakor sem, nisem imel ni vreče ne. Zdaj mi pride na misel: „Kaj France, stara kost, ko bi ti s soljo ozdravel in še kako zimo preživel in še ktero lesico vjel. Pred dvajset manj ko sto leti si se rodil, nesli so te h kerstu in tam so ti dali soli. Najprvo si imel sol v ustih. Potlej ti je sol sladila in solila vsako jed, celo tačas, kedar ti je mošnjo toča pobila in uima terla, za sol je moralo biti. Ko bi mi pa sol pomagala! Le poprimem palico in se mečem do solnice. Zaspem si je pest v usta in — hudir in vse čisto — drugo jutro, hvala Bogu, sem bil zdrav! Še sem tukaj in

še ne bom umerl, če Bog da, tako prec. Pa veste, zakaj me ne marajo še v nebesa? Pri moji kukovnici, zato ne, ker bi me moja mlada tako rada dala s svetá. Ona bi rajša vidila, da bi mene ne bilo, ko da bi jej bogvedikaj pomolil na brezovi terski; vem, da vsak dan tri očenaše moli in eno vero, da bi jaz umerl. Zato pa nalašč nočem. Pa kaj jaz vem, morda me ne marajo v nebesa zato, ker malo kolnem — zlomek!“

„Ali niste rekli, da ste na Laškem—?“ hotel sem ga prašati.

„Kuretino kradel? To se ve, da sem jo.“

„Kaj ste pa delali tam?“

„Tamkaj? Puško na rami, pa sabljo čez pas, kakor se poje v pesmi.— Le stojte, povem vam od kraja do konca. Dvajset let sem bil star, močne koščice sem imel, lep sem bil—to moram reči, lahko bi se bil ženil, pa se nisem imel na kaj, prepisan je bil brat. Saj veste, tačas so nas še lovili za na vojsko. Z nekim Andrejcem sva se skrivala gori-le v suho hosto. Več let sva jo srečno utegovala in že sem menil: priženim se kam, pa bo. Kar ti začno Francozje pritiskati, gospodi je bilo vojakov treba in na novo so zabičevali županom, da naj dosti tacega blaga naberó. Ker jim je pa slabo hodilo, jeli so bili tačas tudi pisanje razpošiljati: ta in ta se mora zglasiti, če ne — pa bo kaznen na dnarjih! Tudi moj oče dobodo takovo záplato in mi rekó: „Aló, fant, le v germovje, če nočeš privihanega vojaškega klobuka verhu ušes zaferkavati.“ Nabaševa torej s tistim Andrejcem v torbo brašne in hajdiva v hosto, obriši se gospoda pod nosom! Komaj sva tri dni tam tičala, zapade naji sneg. „Kaj bo to! Kakor se ganéva, sled puščava za seboj, za v usta pa malo pripravljenega.“ Čez osem dni sva že morala razgaziti sneg, kajti pošel je bil zadnji založaj.

Ko pridem blizo hiše, slišim krik in jok. Mati so na pragu stali in jokali. „No, kaj je pa mati“, prašam jih, „ali so si oče členke zvinili ali je krava cerknila?“ — „Še hujše ko bi bila krava cerknila, oče je moral petdeset goldinarjev plačati, ker hočejo tebe, zdaj pa je še vojak v hišo pripokal in razbija in razsaja, da je gerdo. Pravijo, da nas še enkrat rubijo.“ — „Ne bo sile mati, ne“, pravim jaz, „pes v gostje! pogledal bom, kakov je vojak v hiši.“ — Najdem kosmatina za mizo sedečega; tisto stópo za na glavo je imel na robe poveznjeno, tisto pralico, bajonet, bil je pa po klopi razložil. Prav pisano me pogleda. Jaz na prvo poprimem tisto pralico, zataknem jo za klop in hrst! dva konca sta ležala pod klopjo. Prec me prime za persi. Ne bo dal — rekel sem — in telebnem ga po dolzem ob klop, in po plotu bi mu bil cepeli in bedra razobesil, ko bi ne bili na tisto oče v hišo stopili in mi ga ubranili. Med tem ko sem se jaz z očetom pričkal — Bog jim daj nebesa — pobere vojak stopo in druga kopita in odide.

Še tisto popoldne sem bil pri gosposki, da-si so mi oče in mati grozno branili, ker nisem hotel domače obubožati. Mislil sem, gospoda bo iz kože skočila, ko me zagleda, ker sem jej prizadel toliko opravka in še vojaka sem gostil. Pa nihče se ni zmenil o tem, ampak prec me pošljejo v Ljubljano. Tam za Ljubljano me je drezal černikav feldvebelj, jeznarit ko rujava podlasica, s puškinim kopitom prek kolen, sicer sem pa rekel, vzlasti dokler so očetov dnar in materne petice pele: ljubi moji domači, dokler bo vaš sin soldat, ne dajajte za-nj maše brat. Pa komaj sem si bil v glavo vtepel tisto besedo, ki pravi, da se po desnici obračaj, že sem moral na Laško; pojdi boš Francoza drévil. Neki večer se ustavimo pod golim hribom. Unstran je Francoz, jutri bo boj in joj! Nikoli nisem imel veselja tistih imen naštevati, zato še dan danes, na stare zobe, ne vem, kako so djali tistemu kraju. To vem, da mi je bilo hudo, ker nisem imel kaj jesti, razun kruha, tiste suhote. Moji sosedje in pajdaši, štirje Hrovatje, so si bili uzimali verhu hriba vsak eno kokoš in so se dobro gostili. „Kaj France! — pravim sam sebi — ko bi še ti pogledal, morda je bilo kokoš petero, ena je potlej še ostala za tvoj želodec, napek bi ne bilo!“ Tovarši Hrovatje mi povedó, kod naj stičem, da pridem do kurje gredi. Stisnem tisto krepelce pod pazho, puško, ter grem skrivaj hiše iskat. Kmalu sem bil našel v zatišji precej veliko poslopje. Vse odperto. Dolgo iščem, predno res izpodim kokodačko; zdaj sem metal in metal polenje, predno sem jo zadel. Veselo jo zagrabim za bedro in hočem naglo izbežati, ker nekaj čudno mi je bilo pri sercu, menda zato ker sem kradel. Kar zapomplá zadej eden, spredej eden in vse černo je bilo Francoza okoli mene in moje kokoši. Kakor bi zinil, nisem imel ne kure ne puške, pa imel sem zvezane roke.

Potaknejo me tisto noč v nek grad, menda se jim je drugam mudilo. Tam dobom tovaršije veliko. Vsi so čudno blebetavsali, samo eden je bil, lep Štajerec, da se je človek še pomenil ž njim po božje. Lahko bi bili ušli, da smo le kaj pri rokah imeli, da bi bili potolkli tista dva vojaka, ki sta stražila. Jaz spim — tako je bilo po eni čez polnoči —, ko me Štajerec podreza: „Priatelj, vstani pobegnemo.“ — „To pa to, kedar hočeš“, rečem jaz, pogledam okoli sebe in vidim, da že pol vjetnikov ni več pričujočih. Odtergali so bili tamkaj, kamor gospoda peš hojeva, dve deski in poderséli so bili eni precej navzdol, eni pa si niso upali, kar niso vedeli, ali se pride po tej poti do terdih tal, ali v kakovo gnojnico. „Le za menoj brat Štajerec“, pravim in zdersnem po žlebu navzdol, — šentaj, take poti še nisem hodil, ni vozil se, ni dersel potlej nikdar več. Kmalu pridem do tal, mesečino sem vidil skozi neko luknjo. Predno je bila četert ure, tekla sva že s Štajerecem po temi, naprej vse vprek. Včasi sva se morala ogniti kacemu kerdelu, vendar

drugo jutro sva z veseljem razvidila, da beživa proti domu. Kdo bo de vojske iskal, vzlasti v tuji deželi in pa na potu, po katerem se pride v ljubo domá. Po dnevi sva se ogibala ljudi, po noči sva jo pa rezala naravnost po cesti.

Zvečer je bilo že temno, ko prideva do doma, do mojega. Ovbe, koliko veselja so mati imeli! Pajdaš moj, Štajerec, je šel drugo jutro na vse zgodaj svojo pot. Jaz pak sem prepovedal domačim okrog pripovedovati, da sem domá, kajti moral bi se bil oglasiti pri gosposki, in ta bi me bila vteknila zopet v vojaško suknjo, česar pa nisem bil nič posebno želján. Pa je bil že šent, da mi je povsod narobe lezlo. Bil se v hiši zapert in sem zibal malo sestro, drugi domači so delali na polji. Okno je bilo odperto in kaj vem, kaj je prineslo sosedovega pastirja, pride mi kukat na okno in ko mene zagleda, jame mi kričati: „Oho, lej ga Franceta! nihče ni vedel da si domá.“ Jaz se prestrašim. „Da bi te palica potipala, kaj moraš povsod nos vtekniti — pravim mu jezno. — To ti povem pastirče! ako mi zineš z eno besedo komu v vasi, da sem jaz doma, potlej ti bom nogo za vrat del in vse kosti preterl, pohodil te kakor žaba!“ Pastirja je bilo strah in groza potem ves teden; ni mogel ni jesti ni piti, zmirom je mislil, kako ga bom jaz davil. Revše, preveč sem ga bil ostrašil; ko bi ga bil z lepo besedo poprosil, bil bi bolje storil za-se. Jeli so namreč sosedovi dečka popraševati: „Kaj ti je pa Tone, da ne ješ? ali si bolan?“ Pastir nastavi rokav na oči, milo zajoka in pravi: „Nisem ne bolan.“ „Kaj pak ti je?“ Lukatov France je rekel, da mi bo nogo za vrat del. Tako so izvlekli iz njega, da sem jaz doma. Kar pa eden vé, vé drugi; kar vsa vas ve, tudi gosposka izve. Kaj storim jaz? le poslušajte, moja glava ni tak bet, kakor kdo misli. Mati so imeli še star raš iz tistih časov, ko so se možili in mojega očeta vzeli. — Bog jim še v večnosti povračaj, da so to storili! Tisto obleko jaz oblečem, obrijem se na gladko, prečešem lase v lepo prečo prek sredi glave, rutico verhu ogernem in raca na vodi, pred hišo sem se v mlaki ogledal, tako dekile sem bil, da je samo za dlako manjkalo in sam va-se bi se bil zagledal in zatelebal. In kaj bi bilo potlej! Ljudje bi od mene pripoved zložili, kakor od Payliha in še vse drugače. Pod pazho sem stisnil s preveslom prevezano staro terlico in hajdimo na Štajersko lan tret. Doli ob plotu sem muzal mimo ranjcega kerstnega botra Prikrelca, ki je voli pasel. „Kam greš, deklica?“ praša me boter, ni me poznal. „Tret!“ odgovorim. „Saj ni še lan godán, ali je že?“ pravi boter. „Že!“ pravim jaz in grem dalje. Če me ta ni poznal, drugih me gotovo ne spozna nihče, rekel sem. Drugi dan je bila nedelja in gredoč sem moral k maši. Kaj menite, kako mi je bilo čudno: na moško stran nisem smel, na žensko se mi je greh zdelo,

torej se vstopim v sredo. Presneto sem nekterim dekličem zaslanjal. Fantje pak so ugibali: čegava je ta neki?

Srečno sem prišel na Štajersko; samo ko sem se „prepeljaval“ čez Savo, je neki graničar, sitna žvirca, silil va-me brez nehanja. Nekaj časa sem se smejal, ko mi je vse štramljarije na uho pravil, mislé, da sem deklič, na zadnje pa se mi je že tako priskutil, da bi ga bil najrajši v Savo prekucnil. Potlej sem terl — ali terla — pri nekem grajščaku tri tedne. Vendar naveličam se ženskega dela in vse vkup veržem proč in grem pošteno v hlačah derva sekati. Tri leta sem bil ven in ven v hosti, že lep denar sem imel zaslužen, domú si pa nisem upal. Kar enkrat izvem, da je brat domá umerl in da mene iščejo. Kakor strel veržem sekiro za germ in hajdimo domú, in predno je tisti predpust minul, bil sem že gospodar.

Vse mi je šlo po volji, pšenica mi je plenjala, da so sosedje rekli: Luka je menda seme v žepu k poroki nesel. Nekteri poliček sem ga usušil, nekterega prijatla napojil, nekterega polha vjel — zdaj pa vendar nimam nič, vsem sem iz rok dal in še celo takim, ki me zametajo. Pa sem vendar še tič in enkrat bo vsega konec, samo mene ne, jaz grem v nebesa, ako ne gre nihče. Bog mi je vse zravnal, kakor mi je že svet krivil. Da bi le vesel bil, kedar umerjem, da se mu bom dobro odrezaval, najbolje da bi umerl pri poličku ali pa pri polhah. Hudiča se ne bojim, v pekel tudi ne grem, rajši se ž njim skregam in stepem.“

Tako je mož govoril nekaj iz vesele brezskernosti, še več pa iz srečne nevednosti. Jaz pak sem se, poslušaje starega polharja Luka, domislil besedi slavnega meniha Abrahama iz sedemnajstega stoletja, ki je djal, da se kranjski kmet celo hudiča ne boji.

O veznikih ni, niti, an, anti, nego, kakor kot (ko).

Ker želita verla in učena gg. domorodca, ki pretresata rabo prvih petih veznikov v Novicah (gl. l. 50., 52. p. l.; 4., 5., 8., 9. t. l.), da bi se še kdo oglasil zastran te reči; zato sem se lotil tega posla in razglašam to, kar sem zasledil v knjigah — to, kar sem zvedel po drugih Slovanih, in to, kar pametim iz maternega jezika. Naj pri- vésim pa tudi naposled tudi nekoliko o rabi veznikov: kakor pa kot, da ugodim „Učiteljskemu Tovaršu“.

Začnimo z veznikoma ni, niti. Da nam bo laže razsoditi, kaj je svojstvo slovanskega jezika, primerjajmo rabi serbski, (na ktero se g. Cigale posebno opira), rabo vseh drugih Slovanov — pa ne le knjižno, nego tudi narodno — s staroslovensko vred.